

“صدور انقلاب” اسلامی و جبهه فرهنگی آن

دکتر بهرام نوازی

عضو هیئت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

info@navazeni.ir

چکیده:

یکی از ویژگی‌های انقلاب، نوع ابزار اقدام انقلابی است که رهبران انقلاب و جنبش‌های انقلابی بر می‌گزینند. اهمیت ابزار و شیوه‌های انقلاب و گسترش آن چه پیش از پیروزی و چه پس از آن از چنان درجه‌ای برخوردار است که برخی پژوهشگران جنبش‌های انقلابی معتقدند رهبران انقلابی انقلاب نمی‌کنند بلکه در بهترین شرایط تنها ابزار اقدام انقلابی را گزینش می‌کنند. بر اساس همین مهارت‌های مختلف و ابزار انقلابی گوناگونی که رهبران انقلابی اتخاذ کرده‌اند می‌توان ویژگی‌های شخصیتی متفاوت و متنوعی را برای آنان برشمرد که آرمانگرا، هماهنگ کننده، تبلیغاتچی، شورشی، سازمان دهنده، پیامبر، اصلاح طلب، سیاستمدار، معتدل، تندرو از جمله اینها است.

در جریان انقلاب اسلامی و پس از پیروزی آن، امام خمینی (ره) بعنوان یک مرجع مذهبی و نظریه پرداز ظاهر شد که تلاش بسیاری می‌کرد شاه، درباریان و ارتش ایران را با نصیحت و ارشاد به مسیر هدایت و صلاح دعوت کند و در مقابل کُشت و کشتار آنان، دایره اقدامات انقلابی را از هشدار و تهدید فراتر نبرد و با مهارت بسیار، دیگر افراد انقلابی را که با عنوان “مبارز” و “مجاهد” در طراحی عملیات مخفی، جنگ چریکی و حتی ترور شاه و سرکردگان نظامی و انتظامی وی تلاش و فعالیت می‌کردند به ائتلاف درآورد و زیر نظارت خود سازماندهی نمود. این مقاله به بررسی جبهه فرهنگی “صدور انقلاب” و ارکان و وظایف سازمان‌ها و نهادهایی که به هدف صدور افکار و آموزه‌های انقلاب اسلامی و معرفی الگوی نمونه آن به جهانیان و متناسب با ویژگی شخصیتی برخی از رهبران تشکیل شده است می‌پردازد.

واژگان اصلی: انقلاب اسلامی، صدور انقلاب، امام خمینی، ابزار فرهنگی

مقدمه

انقلاب اسلامی یک حرکت خشونت‌بار برای سرنگونی حکومت پهلوی و نظام شاهنشاهی و با هدف ایجاد تحولات دور از انتظار در بنیان‌های اجتماعی بر زمینه‌ها، اسباب و عوامل بروز انقلاب و چالش‌هایی که پس از پیروزی آن برای تحقق آرمان‌های خود مواجه گردیده تأکید می‌کند. شرایط بحرانی پیش از انقلاب اسلامی در داخل ایران و در صحنه بین‌المللی زمینه مناسبی را برای بروز انقلاب پدید آورده بود. این شرایط بحرانی به صورت کاتالیزوری بود که نه تنها زمینه‌ساز انقلاب اسلامی شد بلکه ایده "صدر انقلاب" اسلامی به خارج از مرزها را تقویت و سرعت بخشید. پژوهش‌های علمی و دانشگاهی بسیاری درباره انقلاب اسلامی و زمینه‌های شکل‌گیری و رشد و بلوغ آن صورت گرفته و منتشر شده است که جملگی حاکی از وجود بحرانهایی متعدد، طولانی و دامنه‌داری در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی و روانی در جامعه ایرانی بوده است که برخی از آنها منشأ داخلی و برخی دیگر منشأ خارجی ناشی از منطقه یا جهان بزرگ‌تر داشته است.^۱

گذشته از تأثیر شرایط بحرانی بر پیروزی انقلاب اسلامی، هر یک از گزینه‌های عملی جمهوری اسلامی پیوستگی شدیدی با اعتقادات اسلامی، دکترین امام خمینی (ره)، قانون اساسی و وظایف و مأموریت‌های نهادهای انقلابی و سازمان‌های دولتی داشته است. به عبارت دیگر نوع ابزار اقدام انقلابی که رهبران انقلاب و جنبش‌های انقلابی برمی‌گزینند از ویژگی‌های آن انقلاب است. اهمیت ابزار و شیوه‌های انقلاب و گسترش آن چه پیش از پیروزی و چه پس از آن از چنان درجه‌ای برخوردار است که برخی پژوهشگران جنبش‌های انقلابی را بر آن داشته تا ادعا کنند که "رهبران انقلابی نمی‌کنند بلکه در بهترین شرایط تنها ابزار اقدام انقلابی را گزینش می‌کنند." از نظر اینان بیشترین نقشی که رهبران انقلابی ایفاء می‌کنند در تعیین راهکارهای جنبش و زمان بندی بکارگیری آنها است نه اهداف، راهبردها و مسیر کلی جنبش چرا که این تا حد زیادی خارج از کنترل آنها است. رهبر انقلابی ایده جدیدی القاء نمی‌کند بلکه آنها را بیشتر به صورتی منسجم و جذاب خلاصه می‌کند و پیچیدگی‌های آن را ساده می‌نماید.^۲ در میان اینان برخی پژوهشگران بنام در مطالعه ویژگی‌ها و تیپ‌های شخصیتی رهبران انقلابی به انواع گوناگونی دست یافته‌اند که برای نمونه می‌توان از کرین برینتون یاد کرد که معتقد است نقش‌های رهبران انقلابی بخاطر مهارت‌های مختلفی که دارند تغییر می‌کند از جمله اینها آرمانگرا بودن، هماهنگ کننده بودن، تبلیغاتچی بودن، شورشی یا

اینها تا حدودی با واقعیت انقلاب اسلامی ایران و ابزار "صدور انقلاب" سازگار است اما تمام واقعیت را نشان نمی‌دهد. امام خمینی بعنوان یک ایدئولوگ و مرجع مذهبی در جریان انقلاب اسلامی تلاش بسیاری کرد تا با نصیحت و ارشاد، شاه، درباریان و ارتش ایران را به مسیر هدایت و صلاح دعوت کند و در مقابل کُشت و کشتار آنان، دایره اقدامات انقلابی را از هشدار و تهدید فراتر نبرد. در این میان، رهبران دیگری هم بودند که با اتخاذ عناوینی چون "مبارز" و "مجاهد" در طراحی عملیات مخفی، جنگ چریکی و حتی ترور شاه و سرکردگان نظامی و انتظامی وی تلاش و فعالیت می‌کردند که با توجه به خاطراتی که برخی تاکنون منتشر کرده‌اند از وجود مهارت فوق‌العاده آنان در ایجاد ائتلاف و سازماندهی نیروها حکایت دارد.^۵ با این حال این رهبران انقلابی هیچگاه به صرف مهارت و تمایل خود نه به هر ابزاری دستاویز می‌شدند و نه در صورت انتخاب می‌توانستند بکار بندند.

نزدیک به دو ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ۱۲ فروردین ۱۳۵۸ شکل حکومت جمهوری اسلامی در یک همه‌پرسی مورد پذیرش عموم ۹۸٫۲ درصدی مردم ایران قرار گرفت. بر همین مبنا نمایندگان مردم برای بررسی و تهیه قانون اساسی انتخاب و متن قانون اساسی پیشنهادی را در آذر ۱۳۵۸ برای تصویب به همه‌پرسی گذاردند و در این قانون، ساختار و ارکان نظام و وظایف و مسئولیت‌های هر یک از آنها به صراحت تعیین گردید. به این ترتیب رهبر انقلاب اسلامی و هر یک از رهبران انقلاب با هر ویژگی یا تیپ شخصیتی که پیش از انقلاب و در جریان پیروزی آن داشتند مجبور بودند که یک نقش سازمانی و تشکیلاتی

ⁱ Rex D. Hopper

ⁱⁱ Eric Hoffer

ⁱⁱⁱ Harry Eckstein

^{iv} Harold Lasswell

^v Abraham Kaplan

به این ترتیب در واقعی‌ترین شکل ممکن می‌توان گفت که ترکیبی از مهارت فردی رهبران انقلاب اسلامی و ساختار و تشکیلات قانونی پس از انقلاب اسلامی سبب شد تا افراد در درون ساختار نظام جاگیری و سازماندهی شوند و هر سازمانی بر حسب مأموریت، وظایف و اختیارات قانونی خود با تشکیل جبهه ویژه خود به امر دفاع و همچنین "صدور انقلاب" اقدام کند. بی‌تردید افرادی که انگیزه، روحیه و مهارت متناسب به هر سازمان و جبهه را داشتند به انتخاب خود وارد آن سازمان شده و طبق مأموریت آن سازمان، از ابزار ویژه و متناسب با آن سازمان نیز بهره گرفتند. این مقاله در تلاش است تا ضمن بررسی جبهه فرهنگی "صدور انقلاب"، به اهمیت این جبهه بعنوان یکی از ارکان مهم صدور افکار و آموزه‌های انقلاب اسلامی و معرفی الگوی نمونه آن به جهانیان که متناسب با ویژگی شخصیتی برخی از رهبران تشکیل شده است بپردازد.

جبهه و ابزار فرهنگی

در جبهه فرهنگی نهادها و سازمان‌های مختلفی اعم از دولتی و عمومی غیر دولتی فعالیت دارند که نقش برخی، عملیاتی و نقش برخی دیگر، هماهنگی بوده است و ابزار اساسی و شیوه اصولی نهادهای این جبهه متکی بر تبلیغات و نمایش‌های یک طرفه می‌باشد. شورای عالی انقلاب فرهنگی عالی‌ترین نهاد دولتی است که نقش تصمیم‌گیری، اجرا و هماهنگی در حوزه فرهنگی کشور و شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی عالی‌ترین نهاد غیر دولتی است که تنها نقش هماهنگی در زمینه تبلیغات اسلامی را برعهده دارند. این دو نهاد از ابتکارات انقلاب اسلامی است در حالی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بعنوان یک نهاد دولتی با تفاوت‌هایی در نام و مأموریت، پیش از انقلاب اسلامی وجود داشت و پس از انقلاب اسلامی فقط مورد اصلاح و ادغام قرار گرفت. از میان سازمان‌های وابسته به این وزارتخانه که پس از انقلاب اسلامی طراحی و تشکیل شدند دو سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و سازمان حج و زیارت مستقیماً به فعالیت‌های فرهنگی خارج از کشور مشغول هستند و در حالی که سازمان‌های دولتی زیر نظر ریاست جمهوری قرار دارند، نهادهای انقلابی و سازمان‌های عمومی غیر دولتی همچون شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، سازمان صدا و سیما و سازمان تبلیغات اسلامی زیر نظر مستقیم مقام رهبری هدایت می‌شوند.

شورای عالی انقلاب فرهنگی

شورای عالی انقلاب فرهنگی وارث ستاد انقلاب فرهنگی است که در پی تعطیلی رسمی دانشگاه‌ها در سال ۱۳۵۹ و به منظور اسلامی کردن دانشگاه‌ها تشکیل شد. صدور پیام نوروزی امام خمینی (ره) در اول فروردین ۱۳۵۹ نقطه آغازین حرکت انقلاب فرهنگی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران بود. در بند یازدهم این پیام بر ضرورت ایجاد "انقلاب اساسی در دانشگاه‌های سراسر کشور"، "تصفیه استادان مرتبط با شرق و غرب" و "تبدیل دانشگاه به محیطی سالم برای تدوین علوم عالی اسلامی" تأکید شده بود. شورای انقلاب نیز در ۲۹ فروردین ۱۳۵۹ تصمیم گرفت که دفاتر و تشکیلات گروه‌های سیاسی را از دانشگاه‌ها برچیده و دانشگاه‌ها را از حالت ستاد عملیاتی گروه‌های سیاسی مختلف خارج سازد و تا زمانی که نظام آموزشی کشور را بر اساس موازین انقلابی و اسلامی طرح‌ریزی نکرده است دانشگاه‌ها را تعطیل نگاه دارد. پس از تعطیل رسمی دانشگاه‌ها، امام خمینی (ره) در ۲۳ خرداد ۱۳۵۹ فرمانی مبنی بر تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی صادر کرد که در قسمتی از این فرمان آمده است:

مدتی است ضرورت انقلاب فرهنگی که امری اسلامی است و خواست ملت مسلمان می‌باشد اعلام شده است و تاکنون اقدام مؤثری انجام نشده است و ملت اسلامی و خصوصاً دانشجویان با ایمان متعهد، نگران آن هستند و نیز نگران اخلال توطئه گران که هم اکنون گاه آغارش نمایان می‌شود و ملت مسلمان و پایبند به اسلام خوف آن دارند که خدای نخواستہ فرصت از دست برود و کار مثبتی انجام نگیرد و فرهنگ همان باشد که در طول مدت سلطه رژیم فاسد کارفرمایان بی فرهنگ، این مرکز مهم اساسی را در خدمت استعمارگران قرار داده بودند. ادامه این فاجعه که مع الاسف خواست بعضی گروه‌های وابسته به اجانب است، ضربه‌ای مهلک به انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی وارد خواهد کرد و تسامح در این امر حیاتی، خیانتی عظیم بر اسلام و کشور اسلامی است.

ستاد انقلاب فرهنگی چندین بار مورد ترمیم قرار گرفت که برای بار اول در شهریور ۱۳۶۲ به منظور وارد کردن برخی مسئولان اجرایی در آن، با حکم امام خمینی (ره)، نخست وزیر، وزیر فرهنگ و آموزش عالی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و دو نفر دانشجو به انتخاب جهاد دانشگاهی به عضویت آن منصوب شدند. دومین ترمیم پس از توسعه مراکز آموزشی و گستردگی فعالیت ستاد انقلاب فرهنگی در آذر ۱۳۶۳ بود که با حکم امام خمینی (ره) سران دو قوه قضاییه و مقننه و همچنین رییس جمهور نیز عضویت یافتند. در بخشی از این فرمان آمده است:

خروج از فرهنگ بدآموز غربی و نفوذ و جایگزین شدن فرهنگ آموزنده اسلامی، ملی و انقلاب فرهنگی در تمام زمینه‌ها در سطح کشور آن چنان محتاج تلاش و کوشش است که برای تحقق آن سالیان

سومین ترمیم عمده شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۷۵ صورت گرفت. آیت‌الله خامنه‌ای، مقام رهبری، در تاریخ ۱۴ آذر ۱۳۷۵ با صدور پیامی ضمن تعیین ترکیب جدید اعضاء شورای عالی، بر اهمیت جایگاه و وظایف خطیر آن نیز تأکید نمود، در این پیام آمده است:

اکنون با پیشرفت کشور در کار سازندگی و گسترش دامنه نیاز به دانش و تخصص و لزوم فراگیری علوم و فنون و پرورش محققان و نوآوران و استادان و متخصصان کارآمد، اهمیت این بخش از مسایل فرهنگی تأکید مضاعف یافته است. توسعه دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها و دیگر مراکز آموزش و آموزش عالی که پاسخ طبیعی به آن نیاز است و افزایش چشمگیر کمیت دانشجویی، به نوبه خود تکالیف تازه‌ای را بر عهده مسؤولان امور فرهنگی کشور می‌گذارد که برتر از همه آنها اولاً کیفیت بخشیدن به مایه‌های علم و تحقیق در این مراکز و ثانیاً پرداختن به تربیت معنوی دانشجویان و هدایت فکر و عمل آنان است.

در بخشی دیگر از این پیام، با اشاره به هجوم فرهنگی همه جانبه دشمنان به ارزش‌های اسلامی، فرهنگ اصیل ملی و باورهای مردم آمده است:

همه این حقایق مهم و هشدار دهنده، مسؤولان فرهنگی کشور را به تدبیری برتر و اهتمامی بیشتر و تلاشی گسترده تر فرا می‌خواند و به ویژه شورای عالی انقلاب فرهنگی را که در جهاد ملی با بی‌سواد و عقب ماندگی علمی و تبعیت فرهنگی، در حکم ستاد مرکزی و اصلی است، به تحرک و نوآوری و همت گماری برمی‌انگیزد.^۷

در این مرحله جدید از حیات تشکیلاتی شورای عالی انقلاب فرهنگی، "مدیریت فرهنگی" جامعه در عرصه‌های مختلف در رأس فعالیت‌های شورا قرار گرفته و شورا موظف شده تا با سیاستگذاری‌های اصولی خود، زمینه را برای پیدایش جامعه‌ای بهره مند از حیات طیبه الهی فراهم سازد.^۸ اهداف شورای عالی انقلاب فرهنگی، گذشته از مواردی همچون گسترش و نفوذ فرهنگ اسلامی در شئون جامعه و تقویت انقلاب فرهنگی و اعتلای فرهنگ عمومی، تزکیه محیط‌های علمی و فرهنگی از افکار مادی و نفی مظاهر و آثار غریزدگی از فضای فرهنگی جامعه، تحول دانشگاه‌ها، مدارس و مراکز فرهنگی و هنری بر اساس فرهنگ صحیح اسلامی، گسترش و تقویت هر چه بیشتر آنها برای تربیت متخصصان متعهد، اسلام شناسان متخصص، مغزهای متفکر و وطن خواه، نیروهای فعال و ماهر، استادان، مربیان و معلمان معتقد به اسلام و استقلال کشور، تعمیم سواد، تقویت و بسط روح تفکر و علم آموزی و تحقیق و استفاده از دستاوردها و تجارب

یکی از تصمیمات مهم شورای عالی انقلاب فرهنگی در این حیطه در زمینه جذب و آموزش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های کشور و برقراری تعاملات علمی - فرهنگی و اجرایی پس از فراغت از تحصیل آنها بوده که از ابتدای پیروزی انقلاب نیز همواره در متن سیاست خارجی جمهوری اسلامی قرار داشته است. شورای عالی انقلاب فرهنگی با این هدف که بتواند ذهن این دسته از دانشجویان را نسبت به فرهنگ ایرانی - اسلامی و نظام جمهوری اسلامی در طول مدت اقامتشان در ایران به صورت مثبتی آماده سازد و از آنان در "مقام سفیران فرهنگی جمهوری اسلامی ایران" بهره برداری نماید در ۵۷۸مین نشست مورخ ۱۳۸۴/۱۲/۰۲ خود مصوبه‌ای را گذراند که در این باره چنین آمده است:

بدیهی است که تمرکز سرمایه‌گذاری‌ها در زمینه‌های علمی در طول دوران تحصیل این دانشجویان به تنهایی کافی به مقصود نبوده سرمایه‌گذاری جدی و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی هماهنگ در جهت اجرای برنامه‌های ویژه فرهنگی برای این دانشجویان ضروری بوده و این امر آشنایی آنها را با ویژگی‌ها و ظرفیت‌های فوق‌العاده فرهنگ و ارزش‌های ایرانی - اسلامی و درک عمیق نظام جمهوری اسلامی و اندیشه امام خمینی (ره) فراهم نموده و در نهایت ظرفیت‌های همکاری این دانشجویان با ایران را پس از فراغت از تحصیل برای آنها آشکار می‌سازد.^۹

شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی

شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی در ۱۲ مرداد ۱۳۵۹ به پیشنهاد جمعی از چهره‌های برجسته فرهنگی و مذهبی و با موافقت امام خمینی (ره) تأسیس شد و در سال ۱۳۶۹ بر اساس مصوبه مجلس شورای اسلامی در فهرست نهادهای عمومی غیردولتی قرار گرفت تا تحت نظارت نماینده ولی فقیه و با مشارکت سازمان‌ها و نهادهای مختلف فرهنگی دولتی و غیر دولتی به برنامه‌ریزی، هماهنگی، سیاست‌گذاری، نظارت و اجرای مراسم رسمی و مناسبت‌های عمومی نظام جمهوری اسلامی ایران بپردازد. در این شورا، برخی سازمان‌های دولتی در کنار نهادهای غیر دولتی حضور دارند که عبارتند از شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه،

این شورا ضمن هماهنگ کردن فعالیت‌های تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی در داخل و خارج کشور وظیفه دارد به ترغیب، بسیج و فراخوان عمومی مردم برای حضور در صحنه‌های انقلاب و برگزاری مراسم تجلیل و بزرگداشت مناسبت‌ها و رخدادها و اعلان مواضع در موقعیت‌ها و شرایط خاص سیاسی، اجتماعی با هماهنگی مراجع ذی ربط و اشاعه فرهنگ اسلامی و انقلاب اسلامی به منظور پایداری آن در بین اقشار جامعه بپردازد. با این حال مهمترین کارکرد شورا آنچنان که در سخنان مقام رهبری در ۱۲ دی ۱۳۶۹ نیز آمده است "ایجاد همبستگی بین تشکل‌ها و جناح‌های مختلف سیاسی برای برگزاری مراسم و آیین‌های بزرگداشت و ایجاد تمهیدات لازم به منظور حضور مستمر مردم در صحنه و پاسداری از دستاوردهای انقلاب و ارزش‌های آن و نیز اعلام مواضع نظام جمهوری اسلامی ایران نسبت به سیاست‌های استکبار جهانی و بالاخره تعظیم شعائر" در طول سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی بوده است که جایگاه مهم این شورا را در زمینه "صدور انقلاب" مشخص می‌سازد.

این شورا برای انجام وظایف خود ستادهایی با حضور سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی مختلف تشکیل داده است که از جمله اینها ستاد برگزاری "مراسم یوم الله سیزده آبان" (سال‌روز تسخیر لانه جاسوسی آمریکا در ۱۳۵۸) است که مراسم ویژه روز ملی مبارزه با استکبار جهانی را برگزار می‌کند. ستاد قدس و انتفاضه نیز در برگزاری "مراسم روز جهانی قدس" (جمعه آخر ماه مبارک رمضان) و اجرای برنامه‌های مختلف حمایت از انتفاضه مردم مظلوم فلسطین و تنویر افکار عمومی نسبت به جنایات رژیم اشغالگر قدس تلاش می‌کند. ستاد مرکزی برگزاری مراسم دهه فجر انقلاب اسلامی نیز در برگزاری جشن‌های سراسری ۱۲ تا ۲۲ بهمن (سال‌روز ورود امام خمینی (ره) به ایران تا پیروزی انقلاب اسلامی)، برنامه‌های مختلف و گسترده‌ای را سازماندهی و هماهنگ می‌کند که راهپیمایی ۲۲ بهمن و پذیرایی از میهمانان خارجی دهه فجر از جمله آنهاست. نقش این شورا در برخی مراسم و رخداد‌های مقطعی و پیش‌بینی نشده هم بسیار قابل توجه است که از جمله مهمترین این موارد، هماهنگی و سازماندهی مراسم راهپیمایی روز همبستگی ملی با مردم بوسنی،

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، پس از انقلاب اسلامی از ادغام دو وزارت "فرهنگ و هنر" و "اطلاعات و جهانگردی" تشکیل شد. در ۱۷ اسفند ۱۳۵۷، بر اساس مصوبه شورای انقلاب اسلامی، دو وزارت "فرهنگ و هنر" و "وزارت علوم و آموزش عالی" در هم ادغام شده و وزارت "فرهنگ و آموزش عالی" را تشکیل دادند. وزارت اطلاعات و جهانگردی نیز در ۷ خرداد ۱۳۵۸، به وزارت ارشاد ملی و در ۱۳۵۹ به وزارت ارشاد اسلامی تغییر نام یافت. از آنجا که طی دو مرحله در سال‌های ۱۳۵۹ و ۱۳۶۰ برخی واحدهای وزارت فرهنگ و آموزش عالی از این وزارتخانه گرفته و به وزارت ارشاد اسلامی داده شده بود، بر اساس قانون اهداف و وظایف این وزارتخانه که در ۱۲ اسفند ۱۳۶۵ تنظیم و تصویب گردید نام این وزارتخانه به وزارت "وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی" تغییر یافت.

استقلال فرهنگی و مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب، رواج فرهنگ و هنر اسلامی، آگاهی جهانیان نسبت به مبانی و اهداف انقلاب اسلامی، گسترش مناسبات فرهنگی با ملل و اقوام مختلف به خصوص مسلمانان و مستضعفان جهان، فراهم کردن زمینه‌های وحدت میان مسلمین از جمله اهداف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در زمینه "صدور انقلاب" اسلامی است. این وزارتخانه برای نیل به اهداف خود موظف به

شناساندن مبانی، مظاهر، اهداف انقلاب اسلامی به جهانیان با بهره گیری از وسایل و امکانات هنری و سمعی و بصری، کتب و نشریات و برگزاری گردهمایی‌های فرهنگی و سایر اقدامات لازم در داخل و خارج از کشور با همکاری وزارت امور خارجه و سایر دستگاه‌های ذیربط، مطالعه و تحقیق در زمینه تبلیغات رسانه‌های جهانی و کشف روش‌های مورد عمل آنها، اتخاذ شیوه‌های مقابله با آن در صورت لزوم، گردآوری و طبقه بندی کلیه مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی از قبیل فیلم، کتاب، تصویر و سایر انتشارات مربوط به جمهوری اسلامی ایران و نشر موارد لازم، تمرکز و بررسی اخبار و اطلاعات مربوط به پیشرفت برنامه‌ها و فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی و نهادهای انقلاب اسلامی به منظور انتشار آنها، اجرای قوانین مربوط به مطبوعات و نشریات و تعیین ضوابط و مقررات مربوط به آنها و تمرکز، توزیع و نشر انواع آگهی‌های دولتی و اجرای آن در داخل و خارج از کشور، انعقاد قرارداد در زمینه مبادلات فرهنگی، هنری، سینمایی، جهانگردی، خبری، مطبوعاتی و شرکت در جلسات سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در موارد مربوط به آنها با همکاری و هماهنگی وزارت امور خارجه با رعایت قانون اساسی، ایجاد و توسعه و اداره کلیه امور نمایندگی‌های فرهنگی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی این اهداف و وظایف خود را از طریق سازمان‌های وابسته به خود انجام می‌دهد که از میان اینها سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی با ادغام و تمرکز سازمان‌ها و نهادهای مختلفی که در زمینه‌های فرهنگی به "صدور انقلاب" به خارج از کشور مشغول بودند در اواخر سال ۱۳۷۴ و پس از طی مراحل مختلف قانونی و تأیید اساسنامه از سوی مقام رهبری تشکیل شد و از ابتدای سال ۱۳۷۵ نیز بودجه و اعتبارات آن از طریق بودجه عمومی و اعتبارات دولتی تأمین گردید.

طبق ماده ۶ اساسنامه و تنفیذ آن از سوی مقام رهبری مقرر شد بخش‌هایی از وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی و امور خارجه و سازمان تبلیغات اسلامی که در زمینه‌های فرهنگی و تبلیغی در خارج از کشور فعالیت می‌کنند و همچنین مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، مجمع جهانی اهل بیت (ع) و شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی ضمن حفظ هویت خود، با کلیه امکانات مالی، انسانی و تجهیزاتی به این سازمان واگذار گردد. از این تاریخ کلیه دستگاه‌های دولتی و یا سازمان‌هایی که از کمک‌های دولت استفاده می‌کنند، ملزم شدند فعالیت‌های تبلیغی خود را در خارج از کشور از طریق سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی انجام دهند و کلیه نهادها و مؤسسه‌های غیر دولتی نیز موظف شدند تا این قبیل فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی خود را در خارج از کشور با هماهنگی این سازمان انجام دهند. البته تبصره ۲ ماده ۶ اساسنامه به سازمان اجازه داده است تا "بخشی از فعالیت‌ها و امور اجرایی خود در خارج از کشور را به سایر دستگاه‌ها و نهادها واگذار نماید."

اهداف سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی آن گونه که در اساسنامه آن تصریح شده مجموعه‌ای است از اهدافی که یکایک عناصر تشکیل دهنده آن پیش از ادغام در سرلوحه فعالیت خود داشتند. اهداف این سازمان که در راستای راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی قابل تبیین است در مواد ۲ و ۳ اساسنامه به شرح زیر آمده است: (۱) احیاء و گسترش تفکر و معارف اسلامی در جهان به منظور بیداری مسلمانان و ابلاغ پیام اسلام راستین به جهانیان، (۲) آگاهی جهانیان نسبت به مبانی و اهداف و مواضع انقلاب اسلامی و تبیین جایگاه آن

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در ۶۰ کشور قزاقستان، نخجوان، بنگلادش، ترکیه، جمهوری آذربایجان، هند، پاکستان، لبنان، غنا، انگلستان، آلمان، بوسنی، اتریش، ایتالیا، روسیه، آلمان، قطر، ارمنستان، فیلیپین، ترکمنستان، تاجیکستان، کنیا، تانزانیا، زیمباوه، سوریه، نیجریه، امارات متحده عربی، یونان، آلبانی، فرانسه، کانادا، اسپانیا، ازبکستان، اوگاندا، اتیوپی، آفریقای جنوبی، چین، تایلند، سری لانکا، یوگسلاوی، سوئد، مجارستان، بلغارستان، اندونزی و استرالیا نمایندگی ایجاد کرده و در کشورهایی هم که فاقد نمایندگی است، فعالیت‌های فرهنگی و دینی خود را از طریق سفارتخانه‌ها انجام می‌دهد.^{۱۲} این دفاتر فرهنگی سازمان چنان نقش مهمی در پیشبرد راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی دارند که از نظر بوچتا، "یکی از ستون‌های اصلی سیاست خارجی رهبر عالی" بشمار می‌روند که ضمن برخورداری از "وضعیت رسمی سفارت" بطور مستقل از سفارتخانه‌ها عمل می‌کنند و هدف اصلی آنها "انتقال کمک‌های مالی رهبر عالی به نهضت‌های اسلامی دوست در خارج است که با میانبر زدن وزارت امور خارجه و رییس جمهور صورت می‌گیرد."^{۱۳}

از جمله مجامع وابسته به سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی است که در سال ۱۳۶۹ برای نیل به اهداف زیر تأسیس گردید: (۱) کمک به امر احیاء و گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و دفاع از حریم قرآن کریم و سنت پیامبر اکرم (ص)، (۲) کوشش در راه ایجاد آشنایی و تفاهم بیشتر بین علماء، متفکران و پیشوایان مذهبی جهان اسلام در زمینه‌های اعتقادی، فقهی، اجتماعی و سیاسی، (۳) گسترش اندیشه تقریب در بین اندیشمندان جهان اسلام و انتقال آن به توده‌های مسلمان و آگاه نمودن آنان از توطئه‌های تفرقه انگیز دشمنان اسلام، (۴) رفع بدبینی‌ها و شبهات بین پیروان مذاهب اسلامی، (۵)

از دستاوردهای فرهنگی و تبلیغی این مجمع در راستای راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی می‌توان به قطعنامه ششمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی که در روزهای چهارم تا شانزدهم شهریور ۱۳۷۲ (۱۴۱۴ هـ.ق) با موضوع نقش تفاهم فکری در تقریب مذاهب اسلامی در تهران برگزار گردید اشاره کرد که در آن علماء و متفکران شرکت کننده تأکید نمودند که پیروان مذاهب اسلامی بر اساس اعتقاد مشترک به خدا و قرآن و پیامبر اسلام، امت واحد اسلامی هستند. آنها خواستار جلوگیری از نشر و توزیع کتب توهین آمیز و تفرقه انگیز شدند و تهاجم فرهنگی الحاد و شرک را خطری جدی برای اسلام دانستند و حمایت بی‌دریغ خود را از ملت‌های مظلوم بوسنی هرزگوین، فلسطین، جمهوری آذربایجان، سومالی، لبنان، کشمیر، عراق، الجزایر و تاجیکستان اعلام داشتند. در هجدهمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی نیز که از چهارم تا ششم اردیبهشت ماه ۱۳۸۴ با حضور ۱۲۰ میهمان خارجی از ۳۴ کشور به همراه جمع کثیری از اندیشمندان ایرانی در تهران برگزار شد^{۱۴} به موضوعات مهمی پرداخته شد که عمق نفوذ آن را می‌توان در بند ششم بیانیه پایانی سومین نشست شورای امنای اتحادیه جهانی علماء مسلمان که در ۲۴ آبان ۱۳۸۴ در بیروت صادر شد مشاهده کرد. علماء مسلمان در "ارائه نصیحت به امت اسلامی از زمامداران گرفته تا عموم مردم" باید "امت اسلامی" را از خطری که مسجد الاقصی را تهدید می‌کند آگاه کرده و آنان را به ایستادگی در "صف واحدی همچون سدی محکم" دعوت کرده و "اعمال حق مشروع" فلسطینیان و لبنانی‌ها در "مقاومت" را برسمیت شناخته و "همه آحاد امت اسلامی" را به "بالا بردن آمادگی به بالاترین حد خود جهت مقابله با چالش‌هایی که از هر سو با آن روبرو است" دعوت نمود. بند ششم بیانیه علماء مسلمان بیروت به بیانیه پایانی هیجدهمین کنفرانس وحدت اسلامی تهران استناد کرده و همنوایی خود را با این موارد اعلام نمود:

تقویت همکاری و روابط میان اندیشمندان مسلمان در زمینه بین‌المللی در جهت خدمت به مسائل امت اسلامی ... و ایجاد آگاهی مطلوب و رسوا نمودن دستگاه‌های تبلیغاتی در ستیز با اسلام ... و از دعوت این کنفرانس به پشتیبانی از مقاومت اسلامی در برابر اشغال در همه بخش‌های جهان اسلام و دعوت از همه دلسوزان آگاه به تلاش برای ریشه‌کن کردن عوارض منفی که احتمالاً جنبش اسلامی در معرض آن قرار گیرد از جمله افراط‌گرایی در اندیشه و اعمال حرکت‌های بی‌هدف که اسلام آن را مردود می‌داند.^{۱۰}

مجمع جهانی اهل بیت (ع) نیز یکی دیگر از مجامع تابعه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی است که به منظور رفع مشکلات و مسایل فرهنگی و اجتماعی و ارتباط با سازمان‌های موجود در جهان اسلام، کمک به استحکام وحدت امت اسلامی و استفاده از منابع عظیم و غنی معارف اسلامی برای مبارزه با توطئه‌ها و تهاجم فرهنگی دشمنان اسلام و قرآن به ملت‌های مسلمان تشکیل گردید اما برخلاف مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی که محور فعالیت خود را بر شخص پیامبر اسلام (ص) قرار داده، مجمع جهانی اهل بیت (ع) فعالیت خود را بر محور اهل بیت پیامبر (ص) گذارده است. اولین نشست جهانی پیروان اهل بیت (ع) با شرکت بیش از ۳۰۰ نفر از فرهیختگان و دانشمندان جهان اسلام به ویژه پیروان اهل بیت (ع) در ۳۱ اردیبهشت ۱۳۶۹ در تهران تشکیل گردید. در پایان این نشست، شرکت‌کنندگان خواستار ایجاد مرکزی به نام مجمع جهانی اهل بیت (ع) شدند که مورد موافقت آیت‌الله خامنه‌ای، مقام رهبری، قرار گرفت و بعنوان یک تشکل جهانی و غیردولتی در جمهوری اسلامی ایران به ثبت رسید. این مجمع بر طبق اساسنامه خود دارای سه رکن مجمع عمومی، شورای عالی و دبیرکل است و هر چهار سال یکبار نشست بین‌المللی خود را با حضور اعضاء مجمع عمومی برگزار می‌کند.^{۱۶} اولین نشست مجمع عمومی در ۱۱ بهمن ۱۳۷۲ در تهران برگزار گردید و بالغ بر ۳۳۰ نفر از اعضاء مجمع عمومی از ۶۱ کشور جهان شرکت کردند. در این اجلاس تصمیمات و پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت فرهنگی، اجتماعی، اخلاقی، حقوقی مسلمانان اتخاذ و ارائه گردید. دومین اجلاس مجمع عمومی در بهمن ۱۳۷۶ در تهران برگزار گردید که در آن بیش از ۳۵۰ نفر از ۵۶ کشور جهان شرکت نمودند.

مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی نیز یکی دیگر از مراکز سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی است که در زمینه راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی نقش مهمی برعهده دارد. این مرکز ضمن برگزاری دوره‌های مختلف علمی و آموزشی دانش‌افزایی تابستانی، ویژه، فرصت مطالعاتی و میهمانی فشرده در داخل و خارج از ایران، استادان و دانشجویان خارجی حوزه‌های زبان فارسی، ادبیات فارسی و ایرانشناسی را که از طریق

درباره جایگاه زبان فارسی در راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی کسی بهتر از عباسعلی وفایی، رییس مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی و مهدی مصطفوی، رییس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی نمی‌تواند سخن بگویند. وفایی در ۲۷ آذر ۱۳۸۶ در مراسم رونمایی کتاب‌های چهارگانه "آموزش زبان و فرهنگ ایران به غیر فارسی زبانان"^{vi} که از سوی این مرکز منتشر شده است با اشاره به اینکه زبان و آموزش زبان فارسی بدون پیام و محتوا نمی‌تواند رسالت خود را انجام دهد اظهار امیدواری کرد که "این زبان فخیم و دیرینه حامل پیام انسان ساز و معنوی را بتوانیم در جهان بیش از پیش گسترش دهیم." مهدی مصطفوی نیز در این مراسم اظهار داشت:

ضرورت شناخت و فهم گفتمان انقلاب اسلامی بویژه تشیع بعنوان یک ایدئولوژی فعال در عرصه بین المللی، جهانیان را ناگزیر به فراگیری زبان فارسی کرد و این رویکرد در بین محققین، پژوهشگران و دانشگاه‌ها دو چندان شده است. ... استقبال از فراگیری زبان فارسی در جهان برای شناخت گفتمان انقلاب اسلامی است. ... وقوع انقلاب اسلامی و تحركات دشمنان در برخورد با اسلام موجب افزایش توجه جهانیان به اسلام‌گرایی و آشنایی با ارزش‌های دینی و اسلامی همچنین باعث ضرورت شناخت اسلام نسبت به دیگر ادیان شد. ... غنا و شیرینی زبان فارسی و محتوای زیبا و معنوی آن و همچنین ضرورت شناخت ارزش‌های اخلاقی، انسانی و دینی که شیعیان بخصوص در ایران منادی آن بودند را از دیگر دلایل استقبال از زبان فارسی در جهان عنوان کرد. ... این رویکرد، وظیفه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی بعنوان تنها متولی آموزش زبان فارسی در خارج از

^{vi} دکتر احمد صفار مقدم کتاب "آموزش زبان و فرهنگ ایران به غیر فارسی زبانان" را تحت عناوین درس‌های پایه، پایتخت ایران، ایران امروز، تاریخ، فرهنگ و تمدن ایران در چهار جلد به رشته تحریر در آورده است.

وی همچنین از مصوبه اخیر شورای عالی انقلاب فرهنگی برای راه اندازی مرکز ترجمه علوم انسانی، اسلامی و متون فارسی به دیگر زبانهای مختلف دنیا توسط سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی را برای ساماندهی و جوابگویی به عطش فراگیران زبان فارسی، فرهنگ ایرانی و اسلامی عنوان کرد.^{۱۷}

پشتیبانی و تجهیز رایزنی‌ها، نمایندگی‌های فرهنگی و سفارتخانه‌ها و دیگر مراکز آموزش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور از جمله اهداف زیربنایی مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی است. این مرکز ضمن تهیه و ارسال اقلام فرهنگی به مراکز زبان و ادبیات فارسی خارج از کشور و همکاری با آنان در شناسایی سایر مراکز و انجمن‌های مشابه نقش مؤثری در گسترش زبان فارسی و تجهیز کتابخانه‌های تخصصی زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور دارد. این مرکز از سال ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۸۴ بیش از ۲۶ هزار جلد کتاب، ۲۴۲۰ لوح فشرده و فیلم آموزشی به مراکز و کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی در ۵۸ کشور از جمله مراکش، روسیه، برزیل، بلژیک، رومانی، کوبا، نروژ، ازبکستان، کره جنوبی، افغانستان، سودان، دانمارک، کوبا، اوکراین، اردن، مجارستان، مصر هند، بلغارستان، تاجیکستان، قرقیزستان، قزاقستان انگلیس، آفریقای جنوبی، پاکستان، سوریه، بحرین، امارات، عربستان تونس، و یمن ارسال کرده است و از جمله برنامه‌های محوری این مرکز برای سال ۱۳۸۴ نیز ارسال فرهنگ‌نامه‌های زبان فارسی و کتاب‌های مرجع و کتاب‌های دو زبانه در حوزه ادبیات کلاسیک و ادبیات فارسی به خارج از کشور بوده است.^{۱۸} این جانب در تابستان ۱۳۸۵ که در حاشیه یک همایش علمی در مسکو، دیداری نیز از شهر سن پترزبورگ روسیه داشتم ضمن حضور در دانشکده زبانهای خارجی دانشگاه دولتی سن پترزبورگ، از نزدیک با فعالیتهای آموزشی آکنده از شور و شغف کادر آموزشی و همچنین کتابخانه ۱۰۰۰ جلدی بخش زبان فارسی آن که اهدایی همین مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی بود آشنا شدم. بنا به اظهار وفايي "در حال حاضر، تنها در رایزنی‌های کشور در نقاط مختلف جهان ۳۰۰ هزار دانشجو به فراگیری زبان فارسی مشغولند و در آینده اتاق‌های آموزش زبان فارسی بیشتری در دانشگاه‌های جهان تاسیس خواهد شد."^{۱۹}

بنیاد اندیشه اسلامی نیز فعالیت‌های مطبوعاتی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی را برعهده دارد. گرچه بر اساس اعلام وبگاه رسمی بنیاد اندیشه اسلامی،^{۱۱۱} این بنیاد یک مؤسسه "غیر دولتی، غیر انتفاعی که توسط گروهی از دوستداران خدمت به فرهنگ و هنر اسلامی و ایرانی تأسیس شده است" اما این بنیاد وابسته به سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی است و مدیرعامل آن از سوی رییس سازمان منصوب می‌شود. در تاریخ ۱ تیر ۱۳۸۶ محمود واعظی بنا به پیشنهاد هیات مدیره بنیاد و حکم رییس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به مدت دو سال به سمت مدیر عامل این بنیاد منصوب شده است.^{۱۱۰} بنیاد اندیشه اسلامی از سال ۱۳۶۳ تاکنون با انتشار ۳۵ کتاب به زبانهای فارسی، انگلیسی، عربی، سواحلی، اسپانیولی، اردو، آلمانی، فرانسوی و هاسا و ۷ مجله به زبانهای عربی (الطاهره، الوحده، الهدی، التوحید) و انگلیسی (Echo Of Zamzam, Mahjubah.Islam) گام‌های بزرگی با هدف "شناساندن فرهنگ اصیل اسلامی و نیز معرفی وجوه مختلف تمدن ایرانی" برداشته است.

مؤسسه انتشارات بین‌المللی الهدی نیز در بخش مربوط به تألیف، ترجمه و چاپ کتاب ویژه خارج از کشور زیر نظر سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی فعالیت می‌کند. این انتشارات بین‌المللی کتاب و دیگر کالاهای فرهنگی و هنری خود را که در زمینه‌های اسلام شناسی، فرهنگ و هنر ایرانی، تاریخ و ادبیات تهیه می‌کند منحصر بر اساس قرارداد، به نقاط مختلف جهان توزیع می‌کند و در کشورهای انگلیس، آفریقای جنوبی، آذربایجان، ترکمنستان، تانزانیا، افغانستان، قرقیزستان و تاجیکستان دفاتر فعال و فروشگاه‌های کتاب و محصولات فرهنگی دارد و از طریق چاپ و نشر به ۱۴ زبان زنده دنیا با ملل مختلف جهان ارتباط دارد.^{۱۱۱} احسان خزاعی، مدیر عامل انتشارات بین‌المللی الهدی، از این انتشارات به عنوان "تنها ناشر تخصصی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی با ۲۳ سال تجربه در عرصه بین‌المللی" یاد کرده که تا پایان سال ۱۳۸۵ بیش از ۱۲۰۰ عنوان کتاب در زمینه موضوعات مختلف دین، فلسفه، تاریخ و تمدن، هنر، ادبیات، کودکان و نوجوانان و ترجمه اغلب این کتاب‌ها به ۲۳ زبان مختلف دنیا شده است.^{۱۱۲} این انتشارات در شهریور ۱۳۸۶ با بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب در بیستمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو شرکت کرد و علاوه بر توزیع ۵ کتاب جدید خود به زبان روسی، آثار ناشران داخلی دیگری مانند انتشارات انصاریان، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام

سازمان اوقاف و امور خیریه نیز از دیگر تشکیلات فرهنگی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و با تجدیدنظر در تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف بر اساس قانون ۱۳۶۳/۱۰/۲ مصوب مجلس شورای اسلامی، از نخست وزیری، جدا و با عنوان سازمان حج و اوقاف و امور خیریه در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ادغام گردید. به موجب این قانون، سرپرست سازمان باید در تصدی اموری که متوقف بر اذن ولی فقیه است از طرف ولی فقیه اجازه داشته باشد. به همین دلیل و در اجرای ماده ۳۲ آیین نامه اجرایی قانون تشکیلات و اختیارات سازمان مورخ ۱۳۶۳، سرپرست سازمان از سوی مقام رهبری برگزیده می‌شود تا تصمیمات لازم را در انطباق با موازین فقهی و شرعی اتخاذ نماید.

اهداف کلی سازمان اوقاف و امور خیریه، همان گونه که از عنوان آن برمی‌آید، در سطح کلان عبارتند از: احیاء، حفظ و اداره موقوفات و سایر موارد اختصاص یافته به امور خیریه و عام المنفعه، اداره و نظارت بر اماکن مذهبی، مساجد و بقاع متبرکه، نشر و گسترش معارف اسلامی و فرهنگ نیکوکاری و وقف و انطباق تصمیمات متخذه بر موازین قانونی و شرعی می‌باشد که این مهم در چارچوب وظایف اساسی تعیین شده سازمان و به وسیله بازوهای ستادی و اجرایی انجام می‌پذیرد.^{۲۴} از آنجا که اداره صحیح موقوفات می‌تواند منابع مالی قابل توجهی برای پیگیری راهبرد "صدور انقلاب" اسلامی فراهم کند این سازمان نقش مهمی پیدا می‌کند. از این گذشته یکی از عمده‌ترین فعالیت‌های سازمان اوقاف و امور خیریه برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن کریم است که اولین دوره آن در بهمن ۱۳۶۰ در تهران برگزار گردید. در این دوره ۲۴ نفر از ۱۲ کشور جهان (بنگلادش، جمهوری عربی صحراء الجزایر، سوریه، مالزی، هندوستان، لیبی، پاکستان، افغانستان، ایران، گینه، مجلس اعلای عراق) در دو رشته حفظ کل و قرائت قرآن شرکت داشتند و قضاوت این مسابقات بر عهده ۵ داور خارجی و ۴ داور ایرانی بود.^{۲۵} در بیست و یکمین دوره این مسابقات که در شهریور ۱۳۸۳ برگزار شد ۸۷ نفر از ۴۵ کشور جهان (ساحل عاج، هلند، تانزانیا، اتیوپی، اردن هاشمی، یمن، مغرب، پاکستان، آلبانی، لبنان، قطر، روسیه، استرالیا، آذربایجان، بلژیک، عمان، فیلیپین، یونان، کویت، تایلند، بحرین، مالزی، مصر، سوئد، اندونزی، سوریه، عربستان سعودی، تونس، کرواسی، آلمان، ازبکستان، تیمور

مرکز ترجمه قرآن مجید یکی دیگر از واحدهای تابعه سازمان اوقاف و امور خیریه است که در سال ۱۳۷۳ با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تأسیس گردید. هدف از تأسیس این مرکز ارائه ترجمه‌هایی گویا و به دور از تحریف قرآن مجید به زبانهای زنده دنیاست. تعداد ۳۷۳۱ جلد قرآن که تاکنون توسط ۹۱۲ مترجم به ۹۳ زبان ترجمه شده است در این مرکز گردآوری و از نظر صحت و اتقان، شیوایی و رسایی، ویرایش و نگارش و کیفیت چاپ مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است. مرکز هم اکنون ترجمه قرآن را به پنج زبان انگلیسی، فرانسه، چینی، ترکی آذری و ترکی استانبولی در دست انجام دارد، که برخی از آنها به اتمام رسیده و چاپ شده است.

شرکت چاپ و انتشارات اسوه نیز وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه است که در سال ۱۳۶۹ به منظور اشاعه فرهنگ و معارف اصیل اسلام به ویژه علوم قرآن و حدیث تأسیس گردیده است. این شرکت در سال ۱۳۷۳ برای رفع نیاز جامعه اسلامی ایران و نیز مسلمانان خارج از کشور، اقدام به تأسیس بزرگترین مرکز چاپ و نشر قرآن کریم در ایران در شهر قم کرد که با بکارگیری پیشرفته‌ترین تجهیزات چاپ و صحافی، تاکنون میلیون‌ها جلد قرآن کریم در قطع‌ها و انواع مختلف و با رسم‌الخطهای فارسی و عربی چاپ و منتشر کرده است. ۲۶ عنوان قرآن در ترجمه، رسم الخط یا قطع‌های مختلف، و ۱۲۶ عنوان کتاب دیگر در زمینه‌های تفسیر قرآن، ادعیه، علوم قرآنی و معارف و اندیشه اسلامی از دیگر انتشارات این مرکز می‌باشد.^{۲۷}

سازمان حج و زیارت نیز از دیگر سازمان‌های تحت پوشش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۸ با تصویب شورای انقلاب از سازمان اوقاف وقت جدا شد و به عنوان سازمان حج و زیارت زیر نظر این وزارت ارشاد قرار گرفت. برنامه‌ریزی و نظارت و هدایت و اداره امور مربوط به حج و زیارت و ارائه خدمات در جهت تأمین رفاه زائران خانه خدا، عتبات عالیات و اماکن متبرکه و هماهنگی میان ارگان‌های مربوط در ایران و عربستان و همفکری با مسئولان حج سایر کشورها و ایجاد

در کنار سازمان حج و زیارت که یک سازمان دولتی و تابع وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است، بعثه مقام معظم رهبری نیز یک نهاد نظارتی وابسته به مقام رهبری است که با پیروی از سنت امام خمینی (ره) و بر اساس دستورالعمل‌های مقام رهبری مسئولیت سرپرستی حجاج و زائران ایرانی را برعهده دارد. از دیگر وظایف این بعثه عبارت است از نیازسنجی، هدف‌گذاری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی خرد و کلان جهت تحقق حج ابراهیمی و زیارت مطلوب، اجرای طرح‌های فرهنگی، آموزشی و سیاسی برای ابواب جمعی حج و زیارت در چارچوب اهداف و سیاست‌های مصوب، پاسخ‌گویی به نیازهای معنوی، معرفتی، و مذهبی زائران بیت الله الحرام و عتبات به ویژه از طریق جذب، سازماندهی و اعزام روحانیون، ارتباط مستمر با زائران و مسوولان حج دیگر کشورها در موسم حج و عمره و زیارت عتبات به منظور معرفی اسلام، تشیع و انقلاب اسلامی و طرح مسائل جهان اسلام، ارتباط با محافل و مراکز علمی و مذهبی دیگر کشورهای اسلامی و عربستان در زمینه همکاری‌های متقابل و مشترک، نظارت مستمر بر کلیه فعالیت‌های اجرایی و خدماتی حج و زیارت در داخل و خارج از کشور و اتخاذ تصمیم در مورد مشکلات احتمالی و مسائل مستحدثه خصوصاً در موسم حج.^{۲۸}

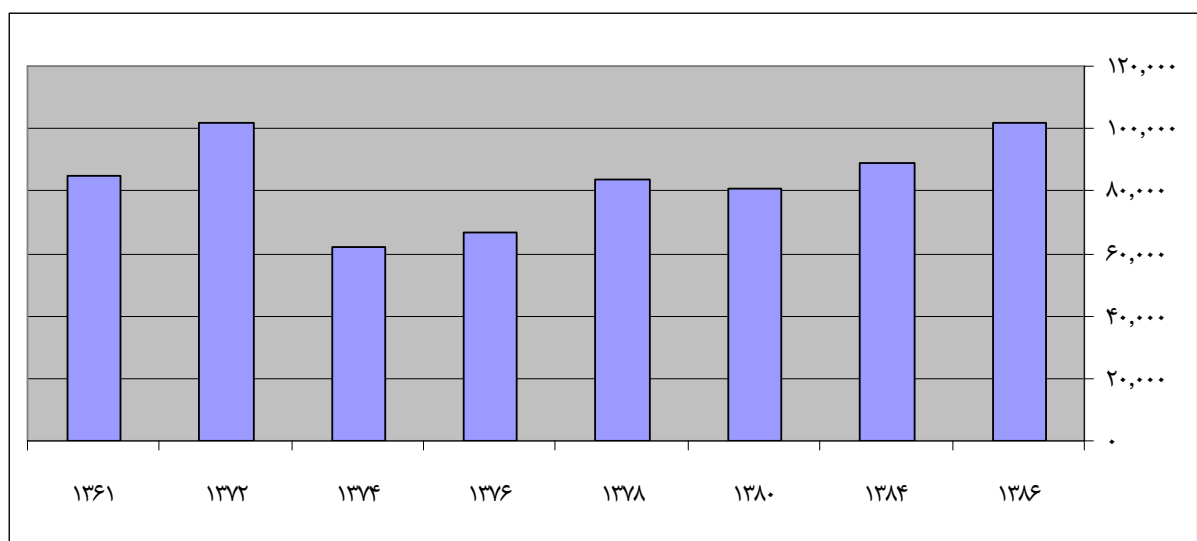
برای اولین بار در سال ۱۳۶۱ بود که امام خمینی (ره) از حج ابراهیمی بعنوان یک "حرکت سیاسی" یاد کرد و با تعیین حجت الاسلام موسوی خوئینی‌ها بعنوان نماینده امام و سرپرست حجاج ایرانی در پی "سازماندهی منظم" حجاج ایرانی و ایجاد "هماهنگی و انسجام بیشتر" در این مناسک سیاسی - عبادی برآمد. از نظر امام خمینی (ره)، حج یک فریضه الهی در میان دیگر فرایض الهی است که "از ویژگی‌های خاصی برخوردار است" و این ویژگی‌ها این است که "شاید جنبه‌های سیاسی و اجتماعی آن بر جنبه‌های دیگرش غلبه داشته باشد."^{۲۹} منظور ایشان از جنبه‌های سیاسی هم این بود که محرومان و مستضعفان باید "در پناه اسلامی عزیز و زیر بیرق توحید و پرچم لا اله الا الله از استقلال و آزادی حقیقی برخوردار شوند و

موسوی خوئینی‌ها مأموریت یافته بود تا اعلام کند که "ما وظیفه داریم که به همه ملت‌های مسلمان بگوییم که لبنان و فلسطین مورد تجاوز واقع شده‌اند و از همه مسلمانان می‌خواهیم که همه با همکاری یکدیگر، دست متجاوز را قطع کنیم. اگر عربستان در طرح این موضوع با ما همکاری کرد، آن را می‌پذیریم در غیر این صورت کار به هر جا که بکشد، ما ابایی نخواهیم داشت."^{۳۳} وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران نیز مأموریت داشت تا از این موضع در سطح دیپلماتیک دفاع کند و ولایتی، وزیر امور خارجه، نیز رسماً اعلام کرده بود که "جمهوری اسلامی ایران معتقد است و به این اعتقاد خود عمل می‌کند که حج یک امر عبادی و سیاسی است."^{۳۴} این برداشت سیاسی از فریضه حج در پیام سال ۱۳۶۶ امام خمینی (ره) به مناسبت آغاز مناسک حج ابراهیمی نیز چنین تکرار شد:

اعلان برائت از مشرکان که از ارکان توحیدی و واجبات سیاسی حج است، باید در ایام حج به صورت تظاهرات و راه‌پیمایی با صلابت و شکوه هر چه بیشتر و بهتر برگزار شود و حجاج محترم ایرانی و غیر ایرانی با هماهنگی کامل با مسئولین حج و نماینده این جانب، ... در کلیه مراسم شرکت و فریاد کوبنده برائت از مشرکان و ملحدان استکبار جهانی و در رأس آنان آمریکای جنایت‌کار را در کنار خانه توحید طنین اندازند و از ابزار بغض و کینه خود نسبت به دشمنان خدا و خلق غافل نشوند. ... مسلمانان بعد از شرکت در راه‌پیمایی برائت و اعلام همبستگی با ملت دلاور ایران، باید به فکر رمی استعمار از کشورها و سرزمین‌های اسلامی خود باشند و برای بیرون راندن جنود ابلیس و برچیدن پایگاه‌های نظامی شرق و غرب از کشورهای خود تلاش نمایند و نگذارند دنیاخواران از امکانات آنان در جهت منافع خود و ضربه زدن به کشورهای اسلامی استفاده کنند که این بزرگ‌ترین ننگ و عار کشورها و سران ممالک اسلامی است که بیگانگان به مراکز سری و نظامی مسلمانان راه پیدا کنند. ...^{۳۵}

مراسم حج به دلیل حضور جمعیتی بیش از دو میلیون نفر از مسلمانان سراسر جهان همواره مورد توجه امام خمینی (ره) و مقام رهبری بود و هست بطوری که همه ساله پیام حج یکی از جامع‌ترین و عمیق‌ترین

نمودار آمار حجاج ایرانی

گذشته از اعزام انبوه جمعیت، بعثه رهبری از این فرصت حج برای برگزاری همایش‌های بین‌المللی و هم‌اندیشی با اندیشمندان جهان اسلام درباره موضوع‌های مهم جهان اسلام استفاده می‌کند که برای نمونه می‌توان از مراسم حج سال ۱۳۸۶ نام برد که با ۳۰۰۰ تن از صاحب‌نظران گفتگو شده و چندین همایش از جمله همایش تقریب مذاهب اسلامی با ۴۸۰ نفر از ۲۰ کشور، همایش قدس با ۴۵۰ نفر از ۳۵ کشور، همایش منزلت زن با ۲۰۰ نفر، همایش اهل بیت با ۴۰۰ نفر برگزار شده که بیشتر شرکت‌کنندگان از صاحب‌نظران، استادان و رییسان دانشگاه‌های کشورهای اسلامی بودند. در این "فرصت استثنایی" تلاش بر این بوده تا در جهت "تحکیم وحدت مسلمانان جهان، مقابله با توطئه‌های برنامه ریزی شده برای هتک حرمت مقدسات مسلمانان و ابراز نگرانی از فتنه‌هایی که برای ایجاد اختلاف میان اهل تسنن و شیعیان بکارگرفته می‌شود" استفاده می‌شود.^{۳۶} آیت الله خامنه‌ای، مقام رهبری، نیز در ۲۶ دی ۱۳۸۶ در دیدار دست‌اندرکاران مراسم

بنیاد سینمایی فارابی به عنوان بازوی اجرایی معاونت سینمایی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی^{viii} و با هدف اعتلای سینمای کشور و کمک به ارتقای کمی و کیفی و تقویت فعالیت‌های سینمایی در سال ۱۳۶۲ تأسیس شد و با تشکیل هسته‌های تخصصی شامل سینمای معناگرا یا دینی، سینمای دفاع مقدس، سینمای کودک و نوجوان، سینمای حادثه‌ای و پلیسی و سینمای اقتباسی، هنر و تجربه، برنامه‌های حمایتی مربوط به تولید و نمایش فیلم‌های سینمایی را به اجرا گذارد. از این طریق این بنیاد تلاش می‌کند که ارزش‌های اسلامی و ملی و همچنین آرمانهای انقلابی را از طریق فیلم سینمایی معرفی نماید. آیت‌الله خامنه‌ای، مقام رهبری، در دیدار سینماگران در ۲۳ خرداد ۱۳۸۵ در این باره گفت:

شما ببینید تأثیر یکی فیلم هنری کارآمد در مقایسه با یک منبر چقدر فاصله دارد! خوب شما می‌توانید سازنده اخلاق باشید. ... شما باید ارزش‌های دینی و ملی را تقویت کنید. وقتی ارزش ملی می‌گوییم نباید فوراً ذهن به سمت چهارشنبه سوری برود؛ ارزش ملی یعنی احساس استقلال یک ملت؛ استقلال فرهنگی. در مقابل این القای دویست ساله فرهنگی غرب، یک ملتی بیاید به فرهنگ خوش تکیه بکند، این خیلی ارزش دارد؛ این را تقویت کنید.^{۳۸}

جمهوری اسلامی در این جبهه تاکنون توانسته بیش از هزار اثر سینمایی خود را در جشنواره‌های بین‌المللی مثل "کن" شرکت دهد که از این تعداد بیش از یکصد فیلم تنها مربوط به سال ۱۳۸۳ بوده است و تعداد قابل توجهی از آنها نیز از جمله فیلم کیارستمی مورد استقبال این جشنواره‌ها قرار گرفته است که بعنوان "یک سفیر ایرانی" برای کشور اعتبار کسب کرده‌اند و سینماگران بنامی همچون مجید مجیدی توانسته‌اند "برخی از موانع سیاسی" را از سر راه سیاست خارجی جمهوری اسلامی بردارند و درهای قفل‌شده را باز کنند.^{۳۹} مجید مجیدی از پیشکسوتان سینمای ایران از استحقاق سینمای ایران به عنوان یک "سینمای جهانی" یاد کرده و معتقد است که از این طریق "ما نه تنها در آسیا بلکه در کل جهان اسلام، به هر حال ما

^{viii} فرهنگ رجایی به اشتباه بنیاد فارابی را یک "بنیاد شبه خصوصی" نامیده که در تولید فیلم فعالیت دارد. (رجایی، ایدئولوژی و جهان‌بینی ایرانی، ۷۵)

سازمان صدا و سیما

اصل ۱۷۵ قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸، سازمان صدا و سیما را زیر نظر قوای سه گانه قرار داده بود و نمایندگان سه قوه مجریه، مقننه و قضاییه در قالب یک شورای سرپرستی آن را اداره می‌کردند. قانون اداره صدا و سیما مصوب ۸ دی ۱۳۵۹ مجلس شورای اسلامی این سازمان را در حکم یک سازمان دولتی محسوب می‌کرد و اساسنامه سازمان هم که در آذر ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید آن را مستقل و زیر نظر مشترک قوای سه گانه کشور قرار داد. اما در بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸، نصب و عزل رییس سازمان در اختیار مقام رهبری قرار گرفت و شورای ۶ نفره نمایندگان رییسان سه قوه، از جایگاه سرپرستی و مدیریت تنزل کرده و تنها موظف به نظارت بر این سازمان شدند. عباسعلی عمید زنجانی که برای یک دوره به عنوان نماینده مجلس به ریاست شورای نظارت رسیده بود معتقد است که ”در طول دو سال، کاری به آن صورت، انجام نگرفت؛ علت آن هم این بود که چشم انداز بن بست بود و نمایندگان قوای سه گانه نمی‌توانستند کاری مؤثر در صدا و سیما داشته باشند؛ چون از طرف رهبری یک شورای سیاست گذاری تعیین شده بود که آن شورای سیاست گذاری با تأیید رهبری برنامه‌های صدا و سیما را تنظیم می‌کرد. بنابراین وقتی برنامه‌ها مستند به رهبری باشند نمایندگان سه قوه چه کاری می‌توانند انجام بدهند.“^{۴۱}

قانون اساسی جایگاه این سازمان را در زمینه ”صدور انقلاب“ اسلامی مشخص کرده است. در مقدمه قانون اساسی اهمیت ”وسایل ارتباط جمعی (راديو - تلویزیون)“ را ”در جهت روند تکامل انقلاب اسلامی در خدمت اشاعه فرهنگ اسلامی“ معرفی کرده و اظهار امیدواری کرده که با پیروی از اصولی که ”آزادی و کرامت انبای بشر را سرلوحه اهداف خود دانسته و راه رشد و تکامل انسان را می‌گشاید“ بتواند ”در بنای جامعه نمونه اسلامی (اسوه) که بتواند الگو و شهیدی بر همگی مردم جهان باشد موفق گردد.“ بر اساس قانون ”خط مشی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صدا و سیما مصوب تیر ۱۳۶۱ مجلس شورای اسلامی، سازمان صدا و سیما موظف است که ضمن تحقق ”حاکمیت اسلام“، ”روح انقلاب و قانون اساسی“ و ”بینش مقام رهبری“

وظیفه سازمان صدا و سیما در زمینه فرهنگی مبنی بر "برای جایگزینی نظام ارزشی اسلام به جای نظام ارزشی شرق و غرب" (ماده ۲۷) و "در جهت تسریع انقلاب فرهنگی و بازگشت به هویت اسلامی خویش" (ماده ۲۸) "برقراری مناسبات فرهنگی دو جانبه برنامه‌های رادیو - تلویزیونی با کشورهای دیگر" (ماده ۳۱) و "اشاعه و معرفی هنر متعهد و مردمی و تغییر هنر مبتذل به هنر متعهد و انقلابی" (ماده ۳۲) دقیقاً از انگیزه‌های انقلاب اسلامی برخاسته و بازتابی از شعارهای انقلابی مردم مسلمان ایران برای "نه شرقی نه غربی جمهوری اسلامی" می‌باشد. در همین راستا، برنامه‌های سیاسی سازمان صدا و سیما نیز باید "در جهت ارائه بینش سیاسی مکتبی به مردم، شناساندن اوضاع سیاسی بین‌المللی و موقعیت استکبار جهانی و ملل مستضعف" (ماده ۵۰) و "تأکید بر هویت اسلامی و خصیصه ضد استکباری آن و افشای تلاش‌های دشمن در تغییر این هویت" (ماده ۵۱) "آگاه ساختن مردم نسبت به نقشه‌های شیطانی استعمارگران جهانی و عوامل داخلی آنان در جهت تضعیف یا به انحراف کشاندن انقلاب" (ماده ۵۲) و "معرفی ماهیت و عملکرد جنبش‌های آزادی بخش جهانی" (ماده ۵۳) تهیه و تولید گردد.

سیاست تبلیغات خارجی سازمان صدا و سیما در ماده ۵۶ قانون یاد شده مشخص شده و بر اساس آن صدا و سیما موظف است که "سیاست‌های سلطه‌گرانه و بلوک‌بندی‌های اقتصادی و نظامی" جهان‌خواران را افشا نماید، از گسترش جبهه دشمن جلوگیری به عمل آورد، "زمینه همبستگی بیشتر" با دولت‌های دوست و "زمینه تحقق جبهه جهانی اسلامی" را در رابطه با دولت‌های اسلامی فراهم آورد، از "معرفی و حمایت از کلیه جنبش‌های ضد استکباری و مستقل که دارای پایگاه مردمی باشند" به ویژه "نهضت‌های اصیل اسلامی"

به همین منظور سازمان صدا و سیما تا سال ۱۳۸۴، با در اختیار داشتن حدود ۱۳ هزار کارمند و دفاتر و شبکه‌های ملی و استانی در سراسر ایران، ۱۶ دفتر نمایندگی خارج از کشور نیز در کشورهای آذربایجان، آلمان، افغانستان، انگلیس، بوسنی و هرزگوین، لبنان، پاکستان، تاجیکستان، ترکیه، سوریه، عراق، فرانسه، مالزی، هند، کشورهای مستقل مشترک المنافع به مرکزیت مسکو و منطقه نفتاد (شامل آمریکا، کانادا، کوبا و مکزیک) به مرکزیت نیویورک دارد ایجاد کرده است. این سازمان علاوه بر تولید و پخش برنامه‌هایی بر پایه فرهنگ‌ها، آداب و زبانهای محلی گوناگون موجود در سراسر ایران (همچون آذری و عربی) که از طریق شبکه‌های استانی پخش می‌شود، برنامه‌های متنوعی نیز به زبانهای زنده دیگر دنیا تهیه و از طریق ماهواره در نقاط مختلف دنیا پخش می‌کنند. شبکه‌های تلویزیونی صدا و سیما عبارتند از الکوثر، سحر، العالم و تلویزیون اینترنتی قدس که هر یک از این شبکه‌ها به زبانهای مختلف برنامه‌های خود را پخش می‌کنند. برای نمونه شبکه سحر به ۶ زبان آذری، کردی، بوسنیایی، انگلیسی، فرانسوی و اردو برنامه تلویزیونی پخش می‌کند.

شبکه‌های رادیویی این سازمان نیز تا سال ۱۳۸۵ به ۲۷ زبان عربی، آلبانیایی، ارمنی، آذری، بنگالی، بوسنیایی، چینی، دری، انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، گرجی، هاسا، عبری، هندی، اندونزیایی، ایتالیایی، ژاپنی، قزاقی، سواهیلی، کردی، پشتو، روسی، اسپانیایی، تاجیک، ترکی و اردو پخش می‌شود.^{۴۳} علاوه بر اینها برخی دفاتر استانی نیز خود دارای رادیوهای برون مرزی هستند که برای نمونه می‌توان از صدا و سیما خراسان رضوی نام برد که در تیر ۱۳۸۵ با داشتن ۳ رادیوی برون مرزی دری، ازبکی و تاجیکی نقطه فعالیت رسانه‌ای در آن سوی مرزها است و حتی از طریق ماهواره جایگاه مهمی را در افغانستان به خود اختصاص داده است.^{۴۴}

مخاطبان حوزه برون مرزی سازمان صدا و سیما تنها غیر فارسی‌زبانان نیستند بلکه با هدف "گسترش ارتباط ایرانیان خارج از کشور با وطن، پاسخگویی به نیاز مخاطبان ایرانی و فارسی‌زبانان خارج از کشور، توجه

از آنجا که صدا و سیما به غیر از شبکه خبری بین‌المللی به زبان عربی، شبکه‌ای برای مخاطبان خارجی انگلیسی زبان در اروپا، آمریکا و آسیا نداشته است، از سال ۱۳۸۴ زمینه راه‌اندازی شبکه خبری انگلیسی زبان پرس تی‌وی^{۶۶} نیز فراهم گردید. این شبکه که فعالیت ۲۴ ساعته خود را در آغاز از طریق وبگاه شروع کرده بود در اوایل سال ۱۳۸۶ پخش ۲۴ ساعته خود را نیز آغاز نمود. این شبکه تلاش دارد تا با طرح دیدگاه‌های جمهوری اسلامی درباره مسائل بین‌المللی "خلاء موجود را پر" کند و با تحلیلی تازه و دیدگاهی نو، "نگاه متفاوتی از آنچه رسانه‌های انگلیسی‌زبان مثل بی‌بی‌سی و سی‌ان‌ان ارائه می‌کنند، به مخاطبان عرضه" کند.^{۶۶} ضرغامی، رییس سازمان صدا و سیما در مراسم افتتاح این شبکه در ۱۱ تیر ۱۳۸۶، آن را در راستای ماده ۲۲ راهبردهای ۵ ساله گسترش شبکه‌های تلویزیونی برون مرزی یاد کرد که در پی تحقق آیه قرآنی *فَبَشِّرِ الْعِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ* (۱۸ زمر) خواند تا مردم دنیا "با صداهای مختلف، با صدایی متفاوت و نگاهی نو آشنا شوند" و بعنوان "تریبونی برای اکثریت خاموش جهانی" که به دلیل محرومیت از تریبون‌های مستقل، همواره در اقلیت نشان داده شده و می‌شوند قرار گیرد. این شبکه تلاش

سازمان تبلیغات اسلامی

سازمان تبلیغات اسلامی یکی از مهمترین دستگاه‌های غیردولتی و دارای شخصیت حقوقی مستقل و متولی امور دینی و فرهنگی در کشور است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۰ و با حکم امام خمینی (ره) شکل گرفت و هدف آن اعتلای فرهنگ اسلامی از طریق تبلیغ اسلام، ترویج اخلاق حسنه و رساندن پیام انقلاب اسلامی است. علاوه بر حکم امام خمینی (ره)، اساسنامه‌ای که در اول تیر ۱۳۶۸ به تصویب نماینده مقام رهبری رسید، مستند حقوقی سازمان تبلیغات اسلامی است و طبق آن این نهاد غیر دولتی فعالیت‌های خود را نه فقط در داخل انجام می‌دهد بلکه منابع بسیاری را نیز صرف خارج از کشور مثل یوگسلاوی سابق می‌کند.^{۴۷}

امام خمینی (ره) در حکم خود "تبلیغات" به معنی "شناساندن خوبیها و تشویق به انجام آن و ترسیم بدیها و نشان دادن راه گریز و منع از آن" معرفی کرده بود که "از اصول بسیار مهم اسلام عزیز است." وی در ادامه اضافه کرده بود:

انشاءالله در محدوده توانتان نقاط کور و مجهول را برای مردم شریف ایران و جهان اسلام باز و روشن نمایید و راه مبارزه علیه دشمنان اسلام را به مردم و بخصوص جوانان سلحشور نشان دهید. ... این مسئله که نظام در اهداف خود جدی است و با هیچ کس شوخی ندارد و در صورت به خطر افتادن ارزش‌های مردمی با هر کسی در هر موقعیت قاطعانه برخورد می‌نماید باید به عنوان یک اصل خدشه ناپذیر برای تمامی دست‌اندرکاران و مردم تبلیغ گردد.

مقام رهبری نیز در حکم خود در سال ۱۳۷۱ بر این هدف مقابله فرهنگی با دشمنان اسلام تأکید و

اضافه کرد:

بر همه مسئولان محترم آن سازمان و بر همه دست‌اندرکاران تبلیغات اسلامی لازم است به دشمنی‌های بی‌درنگ استکبار با اسلام ناب، توجهی هوشمندانه داشته و ترفندهای آنان را برای تحریف حقایق و زشت نشان دادن چهره‌های پاک این آیین مقدس، به درستی بشناسند و فراخور تلاش بی‌امان دشمن کمر به تبیین حقایق اسلام و معرفی این آیین نجاتبخش ببندند.

پس از پایان جنگ تحمیلی و ساماندهی امور فرهنگی کشور، سازمان تبلیغات اسلامی به تدریج

فعالیت‌های برون مرزی خود را به سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی واگذار کرد و با تمرکز بر امور فرهنگی

فعالیت سینمایی سازمان تبلیغات اسلامی نیز از سال ۱۳۶۰ در قالب هسته‌های کوچک هنری با ساخت فیلم کوتاه آغاز شد و به تدریج به یک جریان مؤثر در عرصه سینمای کشور بدل گردید بطوری که در سال ۱۳۷۶ به سازمان توسعه سینمایی سوره تبدیل شد و بعنوان یک سازمان وابسته به حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی در حال حاضر با مالکیت و مدیریت تعداد ۶۹ سینما و ۸۱ سالن نمایش نقش مؤثری در سازماندهی و توسعه ظرفیت‌های سینمایی متفکر کشور دارد.^{۴۹}

سازمان تبلیغات اسلامی از اواسط سال ۱۳۸۰ و پس از انتصاب سید مهدی خاموشی از سوی مقام رهبری به ریاست سازمان، دستخوش اصلاحات دیگری گشت و با این تحول مدیریتی، رویکردی جدید در بهره‌گیری از تکنولوژی‌های اطلاع‌رسانی نوین روز شکل گرفت و محورهای اساسی آموزش، تحقیق و پژوهش، نشر و گسترش فرهنگ و معارف اسلامی و انس با قرآن، با بهره‌گیری از ابزارهای جدید و فناوری روز در سرلوحه فعالیت‌های سازمان قرار گرفت. با تأسیس خبرگزاری مهر و مؤسسه فرهنگی-هنری تبیان در کنار روزنامه انگلیسی زبان تهران تایمز، ترتیبی اتخاذ گردید تا به جهت انعکاس اخبار و معرفی مبادی مختلف دینی، طیف وسیعی از ایران و حتی فراتر از مرزهای کشور را پوشش داده، به معرفی آثار برجسته و یا اخبار دینی-مذهبی پرداخته پوششی تازه را در دنیای رایانه و ماهواره و ارتباطات بوجود بیاورد.

نتیجه

از آنجا که انگیزه تبلیغ و ترویج جهان‌بینی اسلامی در پیدایش انقلاب اسلامی مؤثر بود، در تداوم انقلاب و صدور به خارج از کشور نیز اهمیت خود را حفظ کرد و انقلابیون مسلمان ایرانی و دولت جمهوری اسلامی ایران نیز همچون دیگر انقلاب‌ها در مواجهه و مقابله با نظام سلطه جهانی از همان ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، امکانات و توانایی‌های خود را در چندین جبهه ساماندهی کردند که در این رویارویی جبهه فرهنگی حائز اهمیت بسیاری بوده است. در این جبهه دستگاه‌های دولتی در کنار ارگان‌های غیر دولتی که پس از انقلاب حرکت خود را آغاز کردند دست در دست هم داده‌اند تا به اهداف فرهنگی مندرج در قانون اساسی که سند و میثاق وفاق ملی است و بر اساس اصل ۱۷۷ ابدی و غیر قابل تغییر خوانده شده است صورت واقع بخشند. شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان تبلیغات اسلامی و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران از جمله نهادهای مؤثر در این جبهه فرهنگی هستند که با تأکید بر ضرورت مقابله با نظام سلطه جهانی و پیگیری راهی متفاوت با این نظام در جهت هدف نهایی انقلاب اسلامی که سعادت بشر در کل جهان است، حرکت می‌کنند.

^۱ Esposito John L. and James P. Piscatori, ۱۹۹۰, "The Global Impact of the Iranian Revolution: A Policy Perspective", in Esposito John L., ed., Iranian Revolution: Its Global Impacts, Miami, Florida International University Press; Sivan Emmanuel, ۱۹۸۵, Radical Islam, New Have, Conn., Yale University Press; Dessouki Hillal and Ali E., ۱۹۸۲, ed., Islamic Resurgence in the Arab World, New York, Praeger;

رضانی روح الله، ۱۳۸۰، چارچوبی تحلیلی برای بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ترجمه علیرضا طیب، تهران، نشر نی؛ محمدی منوچهر، ۱۳۶۵، تحلیلی بر انقلاب اسلامی، تهران، امیرکبیر؛ فوزی یحیی، ۱۳۸۴، تحولات سیاسی و اجتماعی بعد از انقلاب اسلامی در ایران، تهران، عروج؛

^۲ Greene Thomas, ۱۹۹۰, Comparative Revolutionary Movements: Search for Theory and Justice, Englewood, Prentice Hall: pp. ۵۱-۵۲

^۳ Quoted in Ibid.: ۵۳-۵۴

^۴ Gurr Ted Robert, ۱۹۷۰, Why Men Rebel, Princeton, Princeton University Press: p.

۲۹۱.

^۵ رفیق‌دوست محسن، ۱۳۸۳، خاطرات محسن رفیق‌دوست، تدوین داوود قاسم پور، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛ صفوی رحیم، ۱۳۸۳، از جنوب لبنان تا جنوب ایران (خاطرات سردار سید رحیم صفوی)، تدوین مجید نجف پور، تهران، مرکز

نگاه کنید به رفیق دوست، منبع پیشین: صفحات ۱۷۳-۱۸۵^۶

^۷ www.iranculture.org/about/memlist.php

^۸ www.iranculture.org/about/tarikh.php

^۹ www.iranculture.org/provs/view.php?id=۱۴۷۴

^{۱۰} www.iranculture.org/nahad/tablighat.php

^{۱۱} www.iranculture.org/nahad/ershad.php; www.ershad.gov.ir/

^{۱۲} <http://culturebase.icro.ir/?c=۳۲۴۵۰&t=۳>

^{۱۳} Buchta, ۱۹۹۷: ۵۰.

^{۱۴} www.taghrib.ir/persian/news/.۴۷.htm

^{۱۵} www.taghrib.ir/tmain_fa.aspx?lng=fa&mode=art&artid=۴۲۴

^{۱۶} www.ahl-ul-bait.com/persian/About_Us/index.htm

^{۱۷} www.chtn.ir/newsShow.aspx?ID=۲۳۷۴۸

^{۱۸} علی اصغر محمدخانی، رییس پیشین مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، در مصاحبه با خبرگزاری فارس ر. ک. به:

www.farsnews.com/newstext.php?nn=۸۴۰۸۱۵۰۳۸۵

^{۱۹} www.ibna.ir/vdcdjx.f.yt.sz6a2zy.txt

^{۲۰} www.itf.org.ir/ContentDefault.aspx?sid=news&newsId=۹

^{۲۱} Rajae, ۱۹۹۰: ۷۵

^{۲۲} www.ibna.ir/vdcj.aevfuqeatsfzu.html

^{۲۳} www.ibna.ir/vdce.zlfbjhlfvfbij.html

^{۲۴} www.awqaf.ir/Default.aspx?page=page&id=۱&q=group۱

^{۲۵} www.awqaf.ir/Default.aspx?page=page&id=۱۹۱&q=group۲

^{۲۶} www.awqaf.ir/Default.aspx?page=page&id=۲۸۴&q=group۲

^{۲۷} www.awqaf.ir/Default.aspx?page=page&id=۴۷&q=group۵

^{۲۸} www.hajj.ir

^{۲۹} امام خمینی، ۱۳۸۵، حج ابراهیمی در پیام‌های امام خمینی، تهیه و تنظیم رسول سعادت‌مند، قم، تسنیم، ص ۴۰

^{۳۰} همان: ۴۱

^{۳۱} همان: ۴۵

^{۳۲} همان: ۴۶

^{۳۳} اطلاعات ۱۳۶۱/۵/۲۳

^{۳۴} اطلاعات ۱۳۶۱/۶/۲۴

^{۳۵} اطلاعات ۱۳۶۶/۵/۷

^{۳۶} www.tebyan.net/Education/Hawzah/HawzahNews/۲۰۰۷/۳/۴/۳۷۳۳۲.html;

به نقل از مجله میقات حج، شماره ۵۵، صفحات ۱۵۰-۱۶۴ hadj.ir/books/۱۹۶۴.htm

^{۳۷} www.beseh-rohani.ir/News/News_Show.asp?ID=۴۱۶۸

^{۳۸} سوره، ۲۵ خرداد و تیر ۱۳۸۵: ۱۵ و ۲۰

^{۳۹} اظهارات ریسیان به نقل از یک دیپلمات بزرگ کشور در جشنواره سال گذشته کن. ر. ک. به سوره، ۲۵ خرداد و تیر ۱۳۸۵: ۲۱

^{۴۰} سوره، ۲۵ خرداد و تیر ۱۳۸۵: ۱۷

^{۴۱} عمید زنجانی، منبع پیشین: ص ۲۹۴

^{۴۲} www.iranculture.org/nahad/irib.php

^{۴۳} www.irib.ir/worldservice/

^{۴۴} www.jamejamonline.ir/shownews۲.asp?n=۱۴۲۵۰۷&t=tv۱

^{۴۵} جام جم، یکشنبه ۲۹ بهمن ۱۳۸۵: ۱۶

^{۴۶} ایران، شنبه ۵ اسفند ۱۳۸۵، ۲

^{۴۷} Buchta, ۱۹۹۷: ۵۰; Rajaei, ۱۹۹۰: ۷۴

^{۴۸} www.amir-kabir.com/

^{۴۹} www.sourehcinema.com/